

Черниченко І. В.,
аспірант кафедри правосуддя
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

**ПЕРСПЕКТИВИ ВДОСКОНАЛЕННЯ
ВІДЕОКОНФЕРЕНЦІЇ
У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ УКРАЇНИ**

У статті обґрунтовано необхідність вдосконалення процедури проведення дистанційного досудового розслідування та судового провадження. Висвітлено шляхи вирішення організаційно-технічних проблем застосування відеоконференції. Запропоновано зміни, спрямовані на розв'язання проблеми недосконалості процесуальної регламентації цієї телекомунікаційної технології у кримінальному провадженні України.

Ключові слова: відеоконференція, кримінальне провадження, адвокат, електронний документообіг, відеофонограма, адміністратор.

В статье обоснована необходимость совершенствования процедуры проведения дистанционного досудебного расследования и судебного производства. Указаны пути решения организационно-технических проблем применения видеоконференции. Предложены изменения, направленные на решение проблемы несовершенства процессуальной регламентации этой телекоммуникационной технологии в уголовном судопроизводстве Украины.

Ключевые слова: видеоконференция, уголовное судопроизводство, адвокат, электронный документооборот, видеофонограмма, администратор.

The issue devoted to improving the procedure of remote pre-trial investigation and court proceedings has been investigated in this article. The author outlines the solutions of organizational and technical problems of videoconference application. Changes aimed at

solving the problem of procedural imperfection regulation of this telecommunication technology in criminal proceedings of Ukraine have been proposed.

Keywords: videoconference, criminal proceedings, the lawyer, electronic document, video record, administrator.

Постановка проблеми. Можливість застосування відеоконференції у кримінальному провадженні з'явилася у зв'язку з ратифікацією Україною Другого додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємну допомогу в кримінальних справах 1959 р. Це питання стало особливо актуальним з прийняттям 13 квітня 2012 р. Кримінального процесуального кодексу України. У зв'язку з цим є чимало проблем, які потребують з'ясування, всебічного розгляду і вирішення.

Аналіз дослідження даної проблеми. Окремі аспекти застосування відеоконференції досліджували такі вітчизняні вчені, як Н.М. Ахтирська, В.П. Барбара, Т.С. Гавриш, В.Т. Маляренко, Т.В. Михальчук, В.В. Мурадов, М.І. Пашковський, М.Я. Сегай, А.С. Сизоненко, М.І. Смирнов, Ю.М. Черноус та ін. Однак поза їх увагою залишилося чимало проблем, які потребують з'ясування, всебічного розгляду і вирішення. Вони стосуються як процесуального змісту норм, які регулюють використання відеоконференції, їх співвідношення з іншими нормами КПК України, так і організаційно-технічних заходів, необхідних для забезпечення прав учасників кримінального провадження. У зв'язку з цим метою дослідження є визначення напрямів удосконалення відеоконференції у кримінальному провадженні України.

Мета даної статті. Визначення напрямів удосконалення відеоконференції у кримінальному провадженні України.

Виклад основного матеріалу. У рішенні ради суддів загальних судів від 21 листопада 2013 р. № 99 зазначено, що основними проблемними питаннями використання системи відеоконференції зв'язку є низька швидкість каналу інтернет, що зумовлює незадовільну якість відтворення звуку та зображення [1].

Опитані в межах дослідження судді відзначили, що ефективному застосуванню відеоконференції перешкоджають недосконалість процесуальної регламентації (30,7 %), технічні та психологічні труднощі спілкування у режимі відеоконференції (27,4 %), недостатнє організаційно-технічне забезпечення (25,8 %) та недостатня підготовка осіб, що здійснюють її технічне забезпечення (16,1 %). З урахуванням наведених відомостей, для ефективного застосування відео конференції у кримінальному провадженні необхідно на законодавчому рівні детальніше регламентувати процедуру проведення дистанційного досудового розслідування та судового провадження.

Під час застосування відеоконференції технічні засоби і технології мають забезпечувати належну якість зображення і звуку, дотримання принципу гласності та відкритості, а також інформаційну безпеку.

Вважаємо, що перед початком проведення процесуальних дій необхідно з'ясувати, чи немає в учасників провадження зауважень до якості звуку та зображення, і тільки за їх відсутності продовжувати судові засідання.

В іншому випадку буде порушено право на справедливий суд. Так, Європейський суд з прав людини, розглянувши справу «Стенфорд проти Великобританії», встановив порушення ст. 6 Європейської конвенції про захист прав і основоположних свобод людини 1950 р. Суд мотивував своє рішення тим, що обвинувачений не зміг взяти ефективну участь у провадженні, оскільки не мав можливості чути і стежити за ходом судового засідання через погану акустику в залі суду [2].

Зважаючи на те, що при застосуванні відеоконференції органи досудового розслідування та суд керуються суб'єктивною оцінкою і для одних якості відеотрансляції може бути задовільною або прийнятною, а для інших – істотно ускладненою і сприйматись як технічна неполадка, доцільно визначити об'єктивні технічні критерії оцінки якості відеоконференцзв'язку, за яких у суду та учасників провадження не виникне питань про відкладення судового розгляду. Ними можуть бути якість зображення і звуку, передавання дрібних деталей (пікселів), чіткість, передача

кольору, «змазування картинки» при рухах, наявність перешкод і спотворень, наявність ефекту відлуння, коли звук і зображення не синхронні тощо.

З метою забезпечення інформаційної безпеки, безперервного і стабільного зв'язку, належної якості передачі зображення і звуку, усунення можливих неполадок при проведенні процесуальних дій у режимі відеоконференції залучається особа, що володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних засобів відеозапису. Важливо визначити її процесуальний статус.

Функції, які виконує ця особа, не є аналогічними функціям спеціаліста, тобто особи, яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних або інших засобів і може надавати консультації під час досудового розслідування та судового розгляду з питань, що потребують відповідних спеціальних знань і навичок (ст. 71 КПК України). У 2005 р. М.І. Смирнов запропонував передбачити в КПК України, щоб під час застосування відеоконференції був присутній спеціаліст-оператор [3, с. 162 – 163].

На сьогодні при визначенні процесуального статусу особи, яка залучається для здійснення технічного супроводу відеоконференції, необхідно керуватися Інструкцією про порядок роботи з технічними засобами відеозапису ходу і результатів процесуальних дій, проведених у режимі відеоконференції під час судового засідання. В ній вжито термін «адміністратор», тобто працівник апарату суду (системний адміністратор, інженер, головний спеціаліст з інформаційних технологій), який відповідно до обов'язків, визначених посадовою інструкцією, здійснює налагодження технічних засобів відеозапису процесуальних дій, які проводяться у режимі відеоконференції під час судового засідання [4].

Потребують вирішення і організаційні питання, які виникають під час здійснення дистанційного досудового розслідування чи судового провадження. Статистичні дані свідчать про те, що відеоконференція застосовується все частіше. Тому, незважаючи на повне укомплектування судів необхідною апаратурою, графік проведення відеоконференцій буде щільним. Це може спричинити накладення за часом

декількох судових засідань, оскільки жоден суд не може точно визначити їх тривалість. Розв'язанням названої проблеми може бути законодавче закріплення положення, що ініціатором початку відеоконференції є суд, який здійснює провадження.

Окремі автори звертають увагу на обмеження можливостей учасника кримінального провадження, який бере участь у проведенні процесуальних дій дистанційно, реалізувати своє право подавати докази, надавати документи, заявляти письмові клопотання та відводи [5, с. 12].

Приміром, заяви про відвід подаються письмово з обґрунтуванням його мотивів та підстав. Відповідно до ч. 6 ст. 224 КПК України, особа під час допиту має право використовувати власні документи і нотатки, якщо її показання пов'язані з будь-якими обчисленнями та іншими відомостями, які важко зберегти в пам'яті. У зв'язку з цим виникає питання: як особі, яка бере участь у дистанційному провадженні, реалізувати своє право на заявлення відводу та передати до суду письмові заяви, нотатки, документи? КПК України відповіді на це запитання не дає.

Учасник, що бере участь у проведенні процесуальних дій дистанційно, також має право досліджувати документи та речові докази, ознайомлюватися з поданими новими (додатковими) матеріалами, але механізм такого ознайомлення законом не регламентований.

Передавати будь-яку письмову інформацію до зали суду чи органу досудового розслідування можна за допомогою електронного документообігу та електронного цифрового підпису. Для цього в місці перебування особи, яка бере участь у проведенні процесуальних дій дистанційно, встановлюється сканер, а в залі суду – принтер. А.В. Касаткін та Н.В. Персічкіна пропонують використовувати для таких потреб факсимільний зв'язок [6], О.І. Віляк – також електронну пошту або інші засоби зв'язку [7]. За таких обставин, копії переданих документів можуть бути надані для ознайомлення учасникам та досліджені в засіданні без їх реєстрації в канцелярії.

Проблемним питанням при застосуванні відеоконференції є і момент звільнення особи з-під варти. У випадку постановлення слідчим суддею, судом ухвали про відмову в

продовженні строку тримання під вартою, про скасування цього запобіжного заходу або його зміну на інший, про звільнення особи з-під варти, у разі закінчення строку тримання під вартою, підозрюваний, обвинувачений повинен бути негайно звільнений. Якщо ж особа, яка тримається під вартою, брала участь у проведенні процесуальних дій дистанційно, вона змушена буде ще деякий час продовжувати перебувати під вартою, очікуючи судового рішення про своє звільнення. Адже ч. 8 ст. 20 Закону України «Про попереднє ув'язнення» передбачено, що вирок або ухвала про звільнення особи, взятої під варту, підлягає виконанню негайно після їх надходження до місця попереднього ув'язнення [8].

Вказана проблема може бути вирішена за допомогою електронного цифрового підпису. Відповідно до ст. 4 Закону України «Про електронний цифровий підпис» він використовується фізичними та юридичними особами – суб'єктами електронного документообігу для ідентифікації підписувача та підтвердження цілісності даних в електронній формі. У випадку додержання встановлених у законі умов електронний цифровий підпис за правовим статусом прирівнюється до власноручного підпису (печатки) [9]. Крім того, як зазначено в абз. 3 п. 3 Порядку ведення Єдиного державного реєстру судових рішень, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України від 25 травня 2006 р. № 740, електронна копія судового рішення – це складений у суді у вигляді електронних даних ідентичний судовому рішенню за документарною інформацією та реквізитами електронний документ, засвідчений електронним цифровим підписом особи, що підписала зазначене рішення, який може бути перетворений електронними засобами у візуальну форму [10].

Враховуючи викладене, необхідно передбачити, щоб електронна копія судового рішення, в якому зазначається, що особа повинна бути звільнена з-під варти, негайно передавалася до установи попереднього ув'язнення електронною поштою або іншим засобом зв'язку.

Однією з ознак справедливого судового розгляду є надання додаткових процесуальних гарантій учасникам провадження з урахуванням особливостей їх особи. Це пов'язано з тим, що

особа, яка має дефекти мови, зору, слуху, розлад психічної діяльності чи психічне захворювання, позбавлена частини сенсорних, розумових, емоційно-вольових здібностей і, відповідно, не може повною мірою реалізувати надані їй права та здійснювати їх захист. Зважаючи на це, на нашу думку, недоцільно проводити процесуальні дії у режимі відеоконференції за участю таких осіб.

У юридичній літературі обговорюється і питання про можливе місцезнаходження адвоката при застосуванні відеоконференції. М.І. Смирнов вважає за потрібне забезпечити адвокату можливість перебувати поряд з особою, якій надається правова допомога, для їх безпосереднього спілкування [11, с. 39 – 40]. До аналогічного висновку приходять й А.В. Ісаков [12, с. 273 – 274], А.С Герман, М.О. Сильнов [13, с. 58], В.І. Решетняк [14, с. 21].

Судова практика з цього питання лише формується. Зокрема, під час розгляду матеріалів кримінального провадження Бобринецьким районним судом Кіровоградської області на обговорення сторін та інших учасників було поставлене питання про проведення у режимі відеоконференції допиту свідка, який відбував покарання у Дзержинській виправній колонії № 2 Донецької області. Чотири обвинувачені та двоє їх захисники не заперечили проти допиту свідка в такому режимі. При цьому один захисник заявив про своє бажання під час дистанційного судового провадження перебувати поряд з обвинуваченими, а другий – у залі судового засідання Бобринецького районного суду [15]. Як бачимо, питання про місце свого перебування адвокати вирішували самостійно.

Враховуючи, що відповідно до ч. 1 ст. 48 КПК України захисник може у будь-який момент бути залученим підозрюваним, обвинуваченим, їх законними представниками, а також іншими особами за проханням чи згодою підозрюваного, обвинуваченого до участі у кримінальному провадженні, логічно припустити, що місцезнаходження захисника має визначатися підозрюваним, обвинуваченим, засудженим самостійно з урахуванням можливості надання необхідного

обсягу правової допомоги. За таких обставин застосування відеоконференції не призведе до порушення права на захист.

Привертає увагу й проблема ознайомлення учасників провадження з відеофонограмою, тобто відео- та аудіозаписом ходу і результатів проведених у режимі відеоконференції процесуальних дій.

Носій відеозапису додається до матеріалів кримінального провадження, а тому необхідно надати його учасникам право ознайомлюватися з відеофонограмою, а також отримувати її копію за прикладом ознайомлення з аудіозаписом судового засідання та його копіюванням.

Висновки. Викладене дає підстави для висновків про наявність окремих організаційно-технічних проблем застосування відеоконференції та недоліків її процесуальної регламентації в КПК України. Для їх вирішення доцільно:

1) визначити ініціатором початку відеоконференції суд, що здійснює провадження;

2) передбачити залучення особи, яка володіє спеціальними знаннями та навичками застосування технічних засобів відеозапису (адміністратора);

4) визначити об'єктивні технічні критерії оцінки якості відеоконференцз'язку та перед початком проведення процесуальних дій з'ясувати, чи немає в учасників зауважень до якості звуку та зображення;

5) забезпечити можливість учасникам дистанційного судового провадження письмово подавати докази, пояснення, заявляти клопотання та відводи за допомогою електронного документообігу та цифрового підпису;

6) регламентувати, що надані особою відеофайли, аудіозаписи за наявності технічної можливості відтворюються, а оригінали письмових документів або належним чином засвідчені копії, речові докази направляються на адресу суду, що здійснює провадження;

7) закріпити право обвинуваченого вирішувати місцезнаходження захисника при застосуванні відеоконференції;

8) регламентувати, що електронна копія судового рішення про звільнення особи з-під варті невідкладно надсилається до

місяця попереднього ув'язнення електронною поштою і підлягає негайному виконанню;

9) передбачити, що дистанційне досудове розслідування та судове провадження не проводиться за участю осіб, що мають дефекти мови, зору, слуху, розлад психічної діяльності чи психічне захворювання, яке перешкоджає проведенню процесуальної дії.

Література:

1. Рішення ради суддів загальних судів від 21 листопада 2013 р. № 99 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : court.gov.ua/userfiles/99%20z%20dodatkom.pdf

2. Case of Stanford v. United Kingdom. Application no. 16757/90. Strasbourg, February 23, 1994 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/Pages/search.aspx#%7B%22fulltext%22%3A%5B%22stanford%22%5D%2C%22documentcollectionid%22%3A%5B%22GRANDCHAMBER%22%2C%22CHAMBER%22%5D%2C%22itemid%22%3A%5B%22001-57874%22%5D%7D>

3. Смирнов М.І. Особливості надання взаємної правової допомоги у кримінальних справах з використанням методу відеоконференцз'язку : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Максим Іванович Смирнов. – К., 2005. – 268с.

4. Інструкція про порядок роботи з технічними засобами відеозапису ходу і результатів процесуальних дій, проведених у режимі відеоконференції під час судового засідання (кримінального провадження). Затверджена наказом Державної судової адміністрації України від 15 листопада 2012 р. № 155 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://court.gov.ua/sud1401/legislation/on_the_order_of_the_technical_means_of_recording_progress/

5. Богунов В. Реально віртуальний суд / В. Богунов // Закон і бізнес. – 2012. – № 35 (1074). – С. 12.

6. Касаткин А.В. Современное состояние и перспективы применения компьютерных технологий при рассмотрении судом уголовных дел / А.В. Касаткин, Н.В. Персичкина [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.alldocs.ru/zakons/index.php?from=13736>

7. Виляк О.И. Проблемы применения арбитражного процессуального законодательства, регулирующего использование видеоконференц-связи / О.И. Виляк [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.4aas.arbitr.ru/sites/4aas.arbitr.ru/files/doc/01.Виляк%20О%20И%20%20ВКС.doc>

8. Закон України «Про попереднє ув'язнення» від 30 червня 1993 р. № 3352-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/3352-12/page>
9. Закон України «Про електронний цифровий підпис» від 22 травня 2003 р. № 852-ІV [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/852-15>
10. Порядок ведення Єдиного державного реєстру судових рішень. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 25 травня 2006 р. № 740 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/740-2006-п>
11. Смирнов М.І. Щодо використання відеоконференцз'язку при перегляді судових рішень в касаційному порядку / М.І. Смирнов // Вісник Верховного Суду України. – 2001. – № 1 (41). – С. 38 – 40.
12. Исаков А.В. Особенности использования видеоконференц-связи при пересмотре приговора с участием адвоката-защитника / А.В. Исаков // Вестник Удмуртского университета. Правоведение. - 2006. – № 6. – С. 273 – 277.
13. Герман А.С., Сильнов М.А. Практика применения видеоконференц-связи в уголовном процессе / А.С. Герман, М.А. Сильнов // Уголовный процесс. – М. : ЗАО «Акцион-Медиа», 2012. – № 9. – С. 56 – 59.
14. Решетняк В.И. Использование видеоконференц-связи в суде апелляционной инстанции / В.И. Решетняк // Администратор суда. - 2013. – № 1. – С. 19 – 24.
15. Єдиний державний реєстр судових рішень [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.reyestr.court.gov.ua/

УДК 343.1

Шаркова А. М.,
аспірант кафедри правосуддя
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

ІНСТИТУТ ЗАТРИМАННЯ ВАЖЛИВИХ СВДКІВ: ПРАКТИКА ТА ДОСВІД США

Стаття присвячена аналізу інституту затримання важливих свідків у США. Автором з'ясовано сутність та умови здійснення затримання важливих свідків, виділено фактори рівня